

12. *I k tome neka pobožno
Odjekne pjesma iz srca
Dok BOGU HVALA kličemo, aleluja.*

Aleluja, aleluja, aleluja.

Prev. Ljubo KUČAN

ECCE, LIGNUM CRUCIS

Najljepše himne, ki jih molimo v brevirju in v liturgiji tempore passionis, so himne, zložene v čast sv. Križu: »Pange lingua« (v jutranjicah), »Lustra sex« (v. hvalnicah) »Vexilla regis« (v večernicah). V njih opeva pesnik les križa kot drevo življenja in ga vzporeja z usodepolnim drevesom v rajū. — Za boljše razumevanje hočem najprej navesti nekaj podatkov o pesniku in okoliščini v kateri so nastale.

Avtor omenjenih kimen je Venantius Fortunatus. Rodil se je okoli leta 530 v okolici mesta Treviso v Benečiji in umrl kot škof v Poitiersu na Francoskem kmalu po letu 600. Klasično izobrazbo je dobil v Ravenni, ki je bila tedaj na višku svoje slave. Prav tedaj sta bili sezidani tamkaj baziliki Sant' Apollinare Nuovo in Sant' Apollinare in Classe s svojimi svetovno znanimi mozaiki. Bil je Venantius Fortunatus eden izmed zadnjih dedičev poznoantične izobrazbe, mlad retor, jurist in pesnik talijanske krvi, v katerem sta se družili humanitas in urbanitas. Kot potujoč pevec in pesnik raznih kraljevskih dvorov je prepotoval ves alpski svet med Tridentom in Donavo do Rena in še preko njega daleč notri v Francijo. Pri nekem slučajnem obisku v Poitiersu pa je prišel v stik z vplivno in sveto ženo, nekdanjo frankovsko kraljico in tedaj že opatinjo samostana sv. Križa v Poitiersu: sv. Radegundo. Postal je pravni izvedenec njenega samostana, pozneje pa njen učenec in prijatelj. Radengundino življenje, posvečeno molitvi, študiju in delom usmiljenja je Venancija tako prevzelo, da se je odpovedal nestalnemu življenju in ostal v Poitiersu. Na Radengundino prigovarjanje se je posvetil duhovniškemu stanu in odtlej opravljal službo v njenem samostanu. Tako je rasel v večjega duha in globljega srca, postal je iz nečimernega posvetnjaka in brezskrbnega epikurejca škof v Poitiersu, pevec sv. Križa in zaupnik sv. Radengunde. Med svoje znance je štel vse pomembnejše osebnosti frankovskega

kraljevstva, zlasti pa je bil velik prijatelj pisca zgodovine Frankov, Gregorija, ki je 573 postal škof u Toursu (+597).

Rast in zorenje Venecija Fortunata se je lepo odražalo v njegovih pesnitvah »Carmina miscellanea«, med katerimi so tudi himne v čast sv. Križu. Njegovo prijateljstvo z Radegundo bi lako primerjali kot odsev prijateljstva sv. Hieronima s Pavlo in Evstohijo ali pa s prijateljstvom v krogu Bazilija Velikoga. Radegunda je bilo goreča zbiralka in častilka svetih moči (relikvij); veliko frankovsko odposlanstvo na dvoru bizantinskega cesarja Justina II (565—78) v Carigradu pa je Radegundi prineslo zaklad vseh zakladov: *večji drobec pristnega križa Gospodovega*. Ob tej priliki je zložil Venantius glasovite himne v čast sv. Križu; tretjo izmed njih: »Vexilla regis« za obhod (procesijo), ko so pri posvetitvi neke cerkve v Poitiersu nosili omenjene relikvijske sv. Križa. Himni »Pange lingua« in »Lustra sex« sta bili zloženi v kiticah, izmed katerih je vsaka imela *tri osmerostopne trohejske verze; to je bil ritem rimskih legionarjev*. Pozneje so te dolge verze razpodelili; s tem so dobili novo kitico s šestimi četverstopnim trohejskimi verzi, ki so izmenoma *akatalektični in katalektični*.

V vseh treh omenjenih slavospevih opeva pesnik sv. Križ kot drevo življenja.

V himni »Pange lingue« *vzporeja drevo v raj u z lesom križa:*

Zapeljani prvi človek
se je smilil Stvarniku,
sad nesrečni je okusil
s tem osužnil se peklu:
les tedaj Bog sam izabral je,
da lesa bi škodo vzal.

(2. kitica)

To za naše odrešenje
res primerno je bilo,
da je zapeljivec zviti
v lastno zanko se ujel:
da od tam pomoč prišla je,
kjer pričelo se je zlo.

(3. kitica)

Prav ta misel je izražena v hvalospevu (prefaciji) sv. Križa: »... vsemogočni Oče, vječni Bog, ki si rešenje človeškega rodu zvezal z lesom Križa, da od tam zopet vstane življenje,

od koder je prišla smrt, in da bi tisti, ki je bil na lesu zmagal, bil tudi na lesu premagan« (Rimski misal).

Naj navedem še 5. kitico te himne:

V tesne jasli položeno
joka božje detece;
skrbno ga v plenice devlje
in roke mu in noge
sveta mati in devica
povezuje v trd povoj.

Ko berem to kitico, se večkrat spomnim globokih misli Hieronima, ki jih je klasično izrazil v pismu nekemu Theofilu (Ep. 82): »Qui mortalium genus non fulminans et tonans, sed in praesepio vagiens et iacens salvavit in cruce« (ki nas smrtnikov ni odrešil z bliskom in gromom, marveč jokajoč v jaslicah in ležeč na križu).

V himni »Lustra sex« opeva križ kot plemenito drevo:

Zvesti križ, edini ti si
plemenito res drevo;
ni lesa, ki raste, cvetel,
sad poganjal bi tako.
Sladki les na sladkih žeblih
nosiš breme presladko.

(3. kitica)

Lepo primerja križ z lažo, s splavom, ki te pripelje v varen pristan:

Les presrečni, ti edini
nosiš žrtev za ves svet;
laža si, v pristan domači
svet zgubljeni rešiš spet,
ker te je zaznamovala
sveta Jagnetova Kri.

(5. kitica)

Kdo se tu ne spomni lepih izvajanj sv. Avguščina, ki pravi: »Nihče ne more čez morje tega sveta, razen če ga prenese Kristusov Križ« (govori o Janezovem evangeliju 22). Morda je veliki cerkveni učitelj dobil to prisposodbo od še slavnjšega izreka Platonovega, ki pravi v svojem dialogu Phaidon (35. pogl.): »... če ti uspe potovati na varnejšem in trdnejšem brodu, to je v zavetju kakega božjega razodetja«.

V himni »*Vexilla regis*« opozarjam zlasti na 3. kitico:

Kar David je preroško pel,
se izpolnilo je zares:
oznanil je vsem narodom,
da Bog raz les bo kraljeval.

Pesnik ima v mislih PS 95, 10: »Recite narodom: Gospod kaljuje«. Ne hebrejski izvornik ne grški ali latinski prevod ne pozna dostavka »z lesa«; verjetno ga je pripisal krščanski bralec kot obrobno pripombo. Tertullian navaja dvakrat psalmistove besede s tem dostavkom (*Adv. Iudaeos* 10 in *Avdensus Marcionem* III. 19). Venancij je torej poznal latinsko besedilo z dostavkom »a ligno«.

Pravkar navedeni in naslednji verzi so močno vplivali na upodabljalno umetnost zgodnjega srednjega veka:

Prelestni les ves v žaru je
s škrlatom knežijim okrašen

(4 kitica)

Ko so Križanega upodabljali na križu s kraljevo krono in knežijim plaščem.

V 5. kitici primerja pesnik *križ tehtnici*, na kateri je v odkup sveta viselo telo Kristusovo:

Preblaženi, ki z njega ram
je visel dar v odkup sveta;
telesu bil je tehtnica
in je peklu iztrgal plen.

Navpično in prečno bruno križa spominja na stojalo in prečko enakoramne tehtnice.

Prekrasna je predzadnja kitica te himne:

Pozdravljen, križ, edini up!
(O crux, ave, spes unica!)
v teh svetih pasijonskih dneh
pomnoži dobrim milosti,
izbriši krivdo grešnikom.

(6. kitica)

Prvi verz te kitice si je dal napisati na svoj grob genialni, a nesrečni švedski pesnik Avg. Strindberg (roj. 1849, umrl 1912.).

Mi pa vsako leto pazljivo molimo v pasijonskem času te lepe himne, ki so kot sad izrednega prijateljstva prešle v liturgijo.

A. ČEPON